

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتابخانه مرکزی دانشگاه امام صادق (ع)

شماره ثبت الف ۱۵۳
شماره ع

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد اقتصاد

موانع خصوصی سازی صنایع در ایران

(موارد منتخب)

فرهاد طهماسبی بلداجی

استاد راهنما:

012366

دکتر سید محمد مشکوة

پائیز ۱۳۷۸

۳۵۳۰۰

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد اقتصاد

موانع خصوصی سازی صنایع در ایران

(موارد منتخب)

فرهاد طهماسبی بلداجی

استاد راهنما:

دکتر سید محمد مشکوة

استاد مشاور:

دکتر کاظم یآوری

پائیز ۱۳۷۸

مرکز تحقیقات و پژوهش‌های علمی ایران

۱۳۸۰ / ۲ / ۲۰

مرکز تحقیقات و پژوهش‌های علمی ایران

تیمپ بزرگ

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری،
ترجمه، اقتباس و... از این پایان نامه کارشناسی ارشد
برای دانشگاه امام صادق علیه السلام محفوظ است. نقل
مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

تأییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

۷۲۳۰۶۹۵۲۷

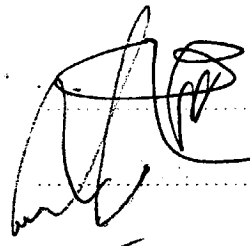
اعضای هیأت داوران نسخه نهایی پایان نامه آقای: فرهاد طهماسبی بلداجی

تحت عنوان: موانع خصوصی سازی صنایع در ایران (موارد منتخب)

را از نظر شکل و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیوسته

پیشنهاد می کنند.

اعضای هیأت داوران نام و نام خانوادگی رتبه علمی محل امضاء

(۱) استاد راهنما: آقای دکتر سید محمد مشکوة استاد

(۲) استاد مشاور: آقای دکتر کاظم یاوری استادیار

(۳) نماینده شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده: آقای دکتر مهدی صادقی استادیار

(۴) اساتید ناظر:

(۱) آقای دکتر محمد رضا شاهرودی استادیار

(۲)

تقدیم به:

پدر مرحوم

مادر زحمتکش

برادر گرامیم «ناصر»

و

استادی که هیچ گاه فراموشش نخواهم کرد،

دکتر سید محمد مشکوة

و

تقدیم به همه آنانی که الفبای زندگی را به

من آموختند

تشکر و قدردانی:

حمد و سپاس خداوند را که مرا در تهیه و تدوین این پایان نامه موفق گردانید. ابتدا لازم است از کلیه افرادی که در حین تدوین این پایان نامه، اینجانب را راهنمایی کرده و یا بطریقی مساعدتی نموده‌اند، تشکر و قدردانی نمایم.

قبل از همه از استاد ارجمند جناب آقای دکتر سید محمد مشکوة که راهنمایی انجام این پایان نامه را بعهده داشتند و در کلیه مراحل از کوچکترین راهنمایی و مساعدتی دریغ نفرمودند، کمال تشکر را داشته و خود را مدیون زحمات ایشان می‌دانم.

از جناب آقای دکتر کاظم یاوری استاد مشاور پایان نامه تشکر و قدردانی می‌نمایم.

همچنین بر خود لازم می‌دانم از کلیه اساتید، مدیران و کارشناسانی که در تهیه و تدوین این پایان نامه مرا یاری نموده علی الخصوص آقایان دکتر مهدی صادقی و دکتر حسین میر جلیلی و خانم مهتری رحیمی فرکارشناس معاونت اقتصادی وزارت دارایی، تشکر و قدردانی نمایم.

در پایان از کلیه عزیزانی که در دوره‌های مختلف تحصیلی اینجانب، زحمات تحصیل را تحمل نموده‌اند بخصوص پدر مرحوم و مادر زحمتکش و کلیه برادرانم علی الخصوص برادر ناصر طهماسبی که مشوقم بوده‌اند و زحمات فراوانی را متحمل شده‌اند نیز تشکر و قدردانی می‌نمایم.

فرهاد طهماسبی

چکیده:

دیدگاهها، تئوری‌ها و راهبردهای اقتصادی طی دهه‌های ۸۰ و ۹۰ تحول عمیقی را نسبت به دهه‌های ۴۰ و ۵۰ و ۶۰ نشان می‌دهند. طی سالهای ۱۹۴۰ تا اواخر دهه ۱۹۷۰ به موجب عوامل شکست بازار وقوع حوادث متعدد اجتماعی، بلوک بندی‌های سیاسی - ایدئولوژیکی و حمایت تئورسین‌های اقتصادی، راهبرد اقتصاد برنامه‌ای با مشارکت فعال دولت به عنوان استراتژی برتر رشد و توسعه شناخته شد. با وجود موفقیت‌های اولیه این استراتژی در طول دهه‌های ۵۰ و ۶۰ میلادی در اواخر دهه ۷۰ و طول دهه ۸۰ با مشکل عدم کارایی بر فعالیت‌های اقتصادی مواجه گردید.

حاکمیت عدم کارایی بر فعالیت‌های اقتصادی، نه تنها دولت‌ها را در دستیابی به اهداف اقتصادی - اجتماعی ناکام گذاشت بلکه آنها را با مشکلات اقتصادی پیچیده و بغرنجی روبه‌رو نمود. لیکن دولت‌ها برای رهایی از مشکلات اشاره شده مجبور شدند به استراتژی‌ها و راهبردهای اقتصادی نگاهی دوباره بیندازند و اکثر قریب به اتفاق آنها، گرایش به سوی نظام خود سامان بخش بازار آزاد، آزادسازی اقتصادی و خصوصی سازی بنگاهها و موسسات دولتی را به عنوان آلترناتیو مناسب پذیرفتند.

بنابراین در این پایان‌نامه ضمن ارائه تعریفی از خصوصی سازی، به مطالعه مبانی نظری، علل، اهداف و روشهای خصوصی سازی می‌پردازیم. سپس تجربه برخی کشورها در زمینه خصوصی سازی و روند عملکرد آنها مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. و در بخشی دیگر به بررسی و تجزیه و تحلیل روند اجرایی، مسائل و مشکلات و ارزیابی عملکرد خصوصی سازی در ایران پرداخته می‌شود. در پایان به جمع‌بندی مطالب و ارائه چند توصیه سیاستی می‌پردازیم.

امید است مفید فایده واقع شود.

کلیدواژه: خصوصی سازی - شرکتهای دولتی - بورس - کارگزار - موانع

فصل اول: کلیات

۱-۱- مقدمه	۲
۱-۲- موضوع تحقیق	۵
۱-۳- دلایل انتخاب موضوع	۵
۱-۴- هدف تحقیق	۵
۱-۵- اهمیت تحقیق	۶
۱-۶- فرضیات تحقیق	۷
۱-۷- روش تحقیق	۷
۱-۸- قلمرو تحقیق	۸
۱-۹- محدودیتهای تحقیق	۸
۱-۱۰- سازمان تحقیق	۹

فصل دوم: مباحث تئوریک خصوصی سازی

۲-۱- مقدمه	۱۱
۲-۲- تعریف خصوصی سازی	۱۳
۲-۳- اهداف خصوصی سازی	۱۶
۲-۴- تدابیر و خط مشی های لازم برای خصوصی سازی	۱۹
۲-۵- پارامترهای مؤثر بر خصوصی سازی و واگذاری فعالیتهای اقتصادی	۲۲
۲-۶- دلایل واگذاری فعالیت های اقتصادی به بخش خصوصی	۲۸
۲-۷- اثرات واگذاری فعالیتهای اقتصادی به بخش خصوصی	۳۱
۲-۸- مراحل مختلف در خصوصی سازی و واگذاری	۳۳
۲-۸-۱- اهداف و شیوه ها	۳۴

۳۴سیاستها ۲-۸-۲
۳۴ترتیبات نهادی ۳-۸-۲
۳۵مراحل اجرایی یا جزئیات روند خصوصی سازی ۴-۸-۲
۳۵اقدامات بعد از خصوصی سازی ۵-۸-۲
۳۷سیاستها و روشهای واگذاری ۹-۲
۴۵قیمت‌گذاری واحدهای قابل واگذاری ۱۰-۲

فصل سوم: جایگاه دولت و بازار از دیدگاه کلاسیک‌ها،

مکتب اتریش و قانون اساسی ایران

۴۹مقدمه ۱-۳
۵۰مکتب کلاسیک: مورد خاص آدام اسمیت ۲-۲
۵۳مکتب اتریش ۳-۳
۵۵راه بسوی بردگی ۴-۳
حدود اختیارات و وظایف اقتصادی دولت از دیدگاه ۵-۳
۵۸قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۵۸

فصل چهارم: تجربه خصوصی سازی در کشورهای مختلف

۶۴خصوصی سازی در کشورهای توسعه یافته ۱-۴
۶۴انگلستان ۱-۱-۴
۷۷فرانسه ۲-۱-۴
۸۲ایتالیا ۳-۱-۴
۸۸نتیجه‌گیری ۴-۱-۴
۹۰خصوصی سازی در اروپای شرقی ۲-۴
۹۰لهستان ۱-۲-۴

- ۱۰۲.....چکسلواکی ۲-۲-۴
- ۱۰۴.....رومانی ۳-۲-۴
- ۱۰۴.....ارزیابی کلی خصوصی سازی در اروپای شرقی ۴-۲-۴
- ۱۰۶.....خصوصی سازی در کشورهای در حال توسعه ۳-۴
- ۱۰۶.....هندوستان ۱-۳-۴
- ۱۱۲.....اندونزی ۲-۳-۴

فصل پنجم: تجزیه و تحلیل عملکرد خصوصی سازی در ایران

- ۱۲۰.....تاریخچه و علل خصوصی سازی در ایران ۱-۵
- ۱۲۱.....اهداف سیاست خصوصی سازی فعالیتهای اقتصادی در برنامه اول ۲-۵
- ۱۲۵.....استراتژیهای مورد استفاده برای خصوصی سازی ۳-۵
- ۱۲۵.....عوامل مؤثر بر نحوه واگذاری ۴-۵
- ۱۲۵.....عملکرد خصوصی سازی در برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۵-۵
- ۱۳۴.....
- ۱۳۵.....۱-۵-۵ سازمانهای عرضه کننده سهام شرکتهای دولتی ۱-۵-۵
- ۱۳۸.....۱-۱-۵-۵ سازمان صنایع ملی ایران ۱-۱-۵-۵
- ۱۴۴.....۲-۱-۵-۵ سازمان گسترش و نوسازی ایران ۲-۱-۵-۵
- ۱۴۸.....۳-۱-۵-۵ بانک صنعت و معدن ۳-۱-۵-۵
- ۱۴۸.....۶-۵ عملکرد خصوصی سازی در سه سال اول برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۶-۵
- ۱۵۸.....
- ۱۵۹.....۱-۶-۵ سازمان صنایع ملی ایران ۱-۶-۵
- ۱۶۳.....۲-۶-۵ سازمان گسترش و نوسازی صنایع ۲-۶-۵
- ۱۶۷.....۳-۶-۵ بانک صنعت و معدن ۳-۶-۵

فصل ششم: ابعاد مختلف موانع و تنگناهای خصوصی سازی در ایران

- ۱-۶-۱- مقدمه ۱۷۵
- ۱-۶-۲- ابعاد مختلف مشکلات و موانع خصوصی سازی در ایران ۱۷۷
- ۱-۶-۲-۱- موانع و مشکلات اقتصادی ۱۷۹
- ۱-۶-۲-۱-۱- تحولات اقتصادی، نوسانات ارزی ۱۷۹
- ۱-۶-۲-۱-۲- فقدان بازار سرمایه متشکل وضعف اجرائی آن در حد امکانات محدود موجود ۱۹۱
- ۱-۶-۲-۱-۳- جلب سرمایه های بخش خصوصی در فعالیتهای خدماتی و پربازده ۱۹۳
- ۱-۶-۲-۱-۴- وابستگی فرایند تولید به ارز ۱۹۶
- ۱-۶-۲-۱-۵- دخالت انحصارگرا نه دولت در کسب درآمد و تخصیص آن ۱۹۸
- ۱-۶-۲-۲- موانع و مشکلات حقوقی - قانونی ۲۰۳
- ۱-۶-۲-۳- مشکلات و موانع اجرایی - مدیریتی ۲۰۸
- ۱-۶-۲-۳-۱- فقدان یک نهاد مستقل و متمرکز با مدیریت مختصر و کارآمد ۲۰۸
- ۱-۶-۲-۳-۲- فقدان عزم ملی در اجرای سیاست خصوصی سازی ۲۰۹
- ۱-۶-۲-۳-۳- تعدد مراجع تصمیم گیری در امر خصوصی سازی ۲۱۳
- ۱-۶-۲-۳-۴- انتخاب روشهای نامتناسب با امکانات جامعه برای خصوصی سازی ۲۱۳
- ۱-۶-۲-۳-۴- مسائل و مشکلات خاص مکانیزم اصلی و واگذاری (بورس سهام) ۲۱۵
- ۱-۶-۲-۳-۵- عدم تفکیک دستگاههای واگذارنده و نهاد متولی اجرای خصوصی سازی ۲۱۹
- ۱-۶-۲-۳-۶- عدم تعریف و شناخت گروههای ذینفع و ذی نفوذ در امر خصوصی سازی
- (مشخص نبودن گروه خریداران سهام واحدهای دولتی) ۲۲۰

فصل هفتم: خلاصه، نتیجه گیری و پیشنهادات

- ۱-۷-۱- خلاصه ۲۲۳
- ۱-۷-۲- نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات ۲۲۶
- منابع و مأخذ ۲۴۱

فصل اول کلیات

۱-۱- مقدمه

بسیاری از صاحب‌نظران بر این عقیده‌اند که شرکتهای دولتی یکی از منابع اصلی مشکلات مربوط به اقتصاد کلان می‌باشند. کارنامه ناخوشایند و عملکرد نامطلوب تعداد زیادی از این شرکتها و مشکلات حاصله از فعالیت آنها در اقتصاد بسیاری از کشورها سبب شکل‌گیری این اعتقاد شده است که این شرکتها نتوانسته‌اند وظایفی که در فلسفه پیدایش آنها ترسیم شده بود بخوبی ایفا نمایند.

از اینرو تلاش گسترده‌ای از اول دهه ۱۹۷۰ جهت دستیابی به راه‌حلهای مختلف به منظور حل معضلات مبتلابه این شرکتها و پی‌آمدهای آن بعمل آمده است. از جمله اقدامات فوق، خصوصی سازی شرکتهای دولتی، بمعنای حاکم کردن شرایط رقابت بر واحدهای دولتی جهت بهبود عملکرد اقتصادی این واحدهاست. خصوصی سازی شرکتهای دولتی بعنوان راهی در جهت منطقی کردن ساختار اقتصادی جامعه، کاهش فشار این شرکتها بر بودجه دولت، بالا بردن کارایی شرکتها، گسترش مالکیت خصوصی در سطح کشور، استفاده کارآمد از تخصصهای موجود، ایجاد انگیزه برای رقابت و کاهش بار مالی دولت در نظر گرفته شده است.

تغییرات اخیر در کشورهای بلوک شرق و تحولات اقتصادی این کشورها نیز حرکت فوق را تشدید نموده است بطوریکه امروزه می‌توان گفت «خصوصی سازی» پرشتاب و قدرتمند، مقاومتها را در همه جا درهم شکسته و پرچم خود را بر قله اقتصاد برنامه‌ریزی متمرکز نیز بالا برده است.

می‌توان بیان نمود که خصوصی سازی نتیجه شرایط و مقتضیات سیاسی - اقتصادی در

کشورهای سرمایه‌داری است. تجربیات بدست آمده از روند خصوصی سازی در کشورهای سرمایه‌داری نیز گواهی بر این مدعاست و نشان می‌دهد که اجرای سیاست خصوصی سازی در این کشورها علیرغم برخی مشکلات، دارای نتایج اقتصادی مثبت و مفیدی بوده است. اما باید در نظر داشت که خصوصی سازی شرکتهای دولتی بخودی خود یک هدف تلقی نمی‌گردد بلکه ابزار یا روشی جهت بالابردن کارایی و بهزیستی اقتصادی می‌باشد. منتهی این سیاست باید در هر کشوری در قالب ویژگیهای فرهنگی و اهداف آن کشور، مسیر خود را طی نماید.

لذا بکارگیری سیاست خصوصی سازی در کشورهای جهان سوم و در حال توسعه با شرایط اقتصادی - سیاسی متفاوت می‌بایستی با احتیاط و دقت خاص صورت گیرد. البته باید خاطر نشان ساخت که درباره اصل سیاست خصوصی سازی در کشورهای در حال توسعه جای هیچ شک و تردیدی وجود ندارد. هیچ محقق و اقتصاددانی مخالف فرآیند خصوصی سازی در این کشورها نیست، آنچه پس از ایجاد زمینه‌های خصوصی سازی بیش از هر چیز مورد بحث و گفتگو و بعضاً مورد اختلاف گشته است سه موضوع اساسی زیر می‌باشد:

- ابعاد خصوصی سازی

- اولویت دادن به واگذاری صنایع

- میزان سرعت و شتاب در امر خصوصی سازی در این کشورها.

هر یک از سه عامل فوق در رابطه با درجه توسعه یافتگی کشور در حال توسعه که فرآیند خصوصی سازی باید در آن پیاده گردد، نقش خاص خود را دارا می‌باشد.

شاید بهمین دلیل نیز تاکنون نسخه واحدی برای خصوصی سازی پیچیده نشده است و هیچ کس از ابتداء نمی‌داند که چگونه باید شروع نماید. به عنوان مثال در کشور جمهوری اسلامی ایران که از لحاظ جهان‌بینی، ایدئولوژی و اقتصادی - سیاسی و بطور کلی شرایط و مقتضیات، کاملاً با کشورهای سرمایه‌داری متفاوت می‌باشد نمی‌توان از همان الگوها و روشهایی استفاده نمود که در کشورهای فوق استفاده می‌گردد و انتظار داشت که نتایج مفید و مثبتی بدست خواهد آورد. بلکه باید با توجه به شرایط و مقتضیات خود بدنبال الگو و روش مناسب باشد.